

FİYAT MEKANİZMASI: TALEP, ARZ VE PİYASA DENGESİ

Fiyat, herhangi bir mal ya da hizmetin başka bir mal ya da hizmetle değişim oranıdır. Bir malın fiyatı, o malın arz ve talebine göre belirlenir. Bu bölümde fiyatın arz ve talebe göre nasıl belirlendiği, yani fiyat mekanizmasının nasıl çalıştığını ele alacağız. Fakat daha önce, talep ve arz kavramlarının ne anlama geldiğini ifade edelim.

Genel olarak, arz ve talep modeli 3 öğeden oluşur:

- Genel olarak, arz ve talep modeli 3 öğeden oluşur.
- 1. Talep: Piyasadaki tüketici davranışını anlatır
- 2. Arz: Piyasadaki firmaların davranışını anlatır
- 3. Piyasa Dengesi: tüketici ve firmaların piyasadaki ilişkisini anlatır.

1. TALEP VE TALEP MİKTARI

Talep, herhangi bir ihtiyacını gidermek amacıyla bir mal veya hizmet satın alabilecek güce sahip tüketici grubudur. Unutulmamalıdır ki, ekonomik anlamda, bir satın alma isteğinin talep sayılması için bu isteğin, satınalma gücü ile desteklenmiş olması gerekmektedir ki buna "efektif talep" de denir. Örneğin, bir tüketicinin bir cep telefonu almaya yönelik isteğinin talep sayılabilmesi için, o tüketicinin o cep telefonunu alabilmek için gerekli paraya sahip olması gerekir.

Talep Miktarı ise, belirli bir mal piyasasında, belirli bir zamanda, diğer faktörler sabit iken, değişik fiyatlardan tüketicilerin söz konusu maldan satın almak istedikleri miktar olarak tanımlanır.

1.1. TALEBİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE TALEP FONKSİYONU

Belirli zaman aralığında tüketicilerin talep ettikleri miktar birçok değişik faktörden etkilenir. Bu faktörlerin en önemlileri şunlardır:

- a- Ürünün fiyatı
- b- Gelir
- c- İkame ve tamamlayıcı mallarının fiyatları
- d- Zevkler
- e- Nüfus
- f- Gelecek Beklentileri

1.2.TALEP FONKSİYONU

Talep edilen miktar ile o miktarın belirlenmesini sağlayan etkenler arasındaki ilişki matematiksel bir ifade olan, talep fonksiyonu ile daha sade bir şekilde gösterilebilir. Buna göre, talep fonksiyonu;

$M_{xt} = f(F_x, F_R, F_T, G, T, N, B)$ şeklindedir.

F_x : malın fiyatı

F_R : rakip malların fiyatı

F_T : tamamlayıcı malların fiyatı

G: gelir

T: zevk ve tercihler

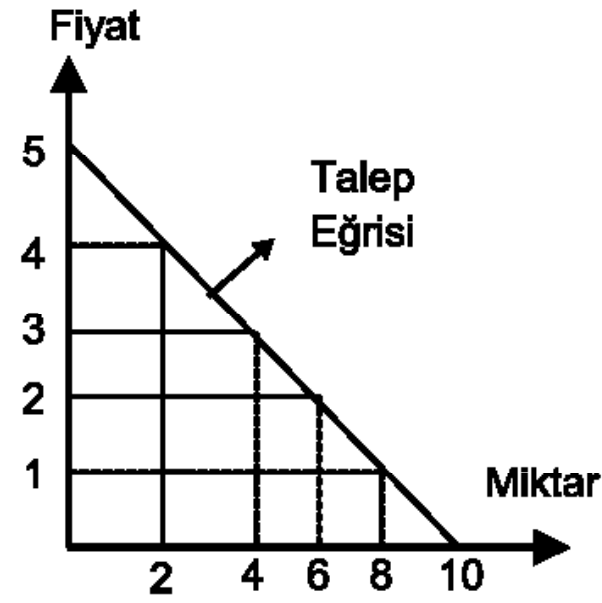
N: Nüfus

B: Gelecek Beklentileri (iyimser)

Bir malın fiyatı, rakip ve tamamlayıcı malların fiyatları, tüketici geliri, zevk-tercihler, nüfus ve gelecek beklentisi talebi etkiler.

F_x (malın fiyatı) dışındakileri sabit kabul edersek;

$M_{xt}=f(F_x)$ (ceteris paribus) ise; talep çizelgesi ve talep eğrisini elde edebiliriz.

F (Fiyat)	M_{xt} (Miktar)
5	0
4	2
3	4
2	6
1	8
0	10

Talep fonksiyonunun $M=10-2F$ olduğunu varsayalım. F 'ye çeşitli değerler verilir ve M 'ler bulunur. Bu sayılar eksene konup işaretlenirse "talep eğrisi" elde edilir. Talep eğrisi üzerindeki her nokta hangi fiyattan ne kadar mal ve hizmet satın alınmak istendiğini gösterir. Talep eğrisi, diğer faktörler sabit kalmak şartı ile talep edilen miktar ile fiyat arasındaki etkileşimi gösteren eğridir. Bu eğri negatif eğimlidir. Buna göre, fiyat artınca talep edilen miktar azalmakta, fiyat artınca ise talep edilen miktar artmaktadır. Bu duruma yani bir malın fiyatı artınca talep edilen miktarının düşmesine, "talep kanunu" denir.

Talep eğrisinin negatif eğimli olmasının iki nedeni vardır.

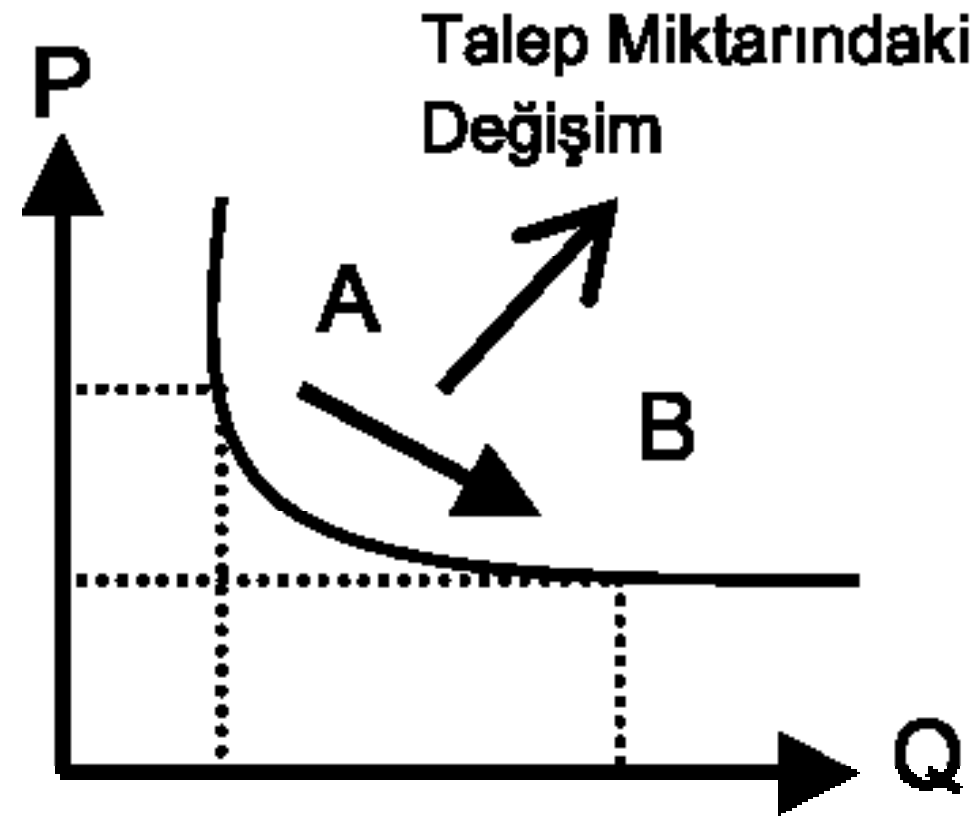
- Herhangi bir malın fiyatı ile miktarı arasında ters yönde bir ilişkinin olması
- Herhangi bir malın fiyatı arttığı zaman, tüketicinin geliri sabit olduğu için satın alabileceği miktar azalacaktır.

1.3. TALEP EĞRİSİ ÜZERİNDEKİ HAREKETLER

Talep eğrisi üzerinde iki tür hareket söz konusudur. Bunlardan birincisi; aynı eğri üzerinde kalıp, aşağı veya yukarıya doğru değişimdir. İkincisi ise eğrinin sağa veya sola doğru kayarak hareket etmesidir.

Talep miktarındaki değişim;

Talep edilen miktarın değişimi ancak ve ancak fiyattaki değişim ile gerçekleşir. Malın fiyatında gerçekleşen bir değişimle sadece talep edilen miktar değişir ve bu durumda eğri üzerinde aşağı veya yukarı doğru bir harekete yol açar. Talep eğrisi üzerinde hareket sadece malın fiyatı değiştiğinde meydana gelir. Fiyat bir sebeple değişmesi talep eğrisi üzerinde başka bir noktaya gidilmesine sebebiyet verir.

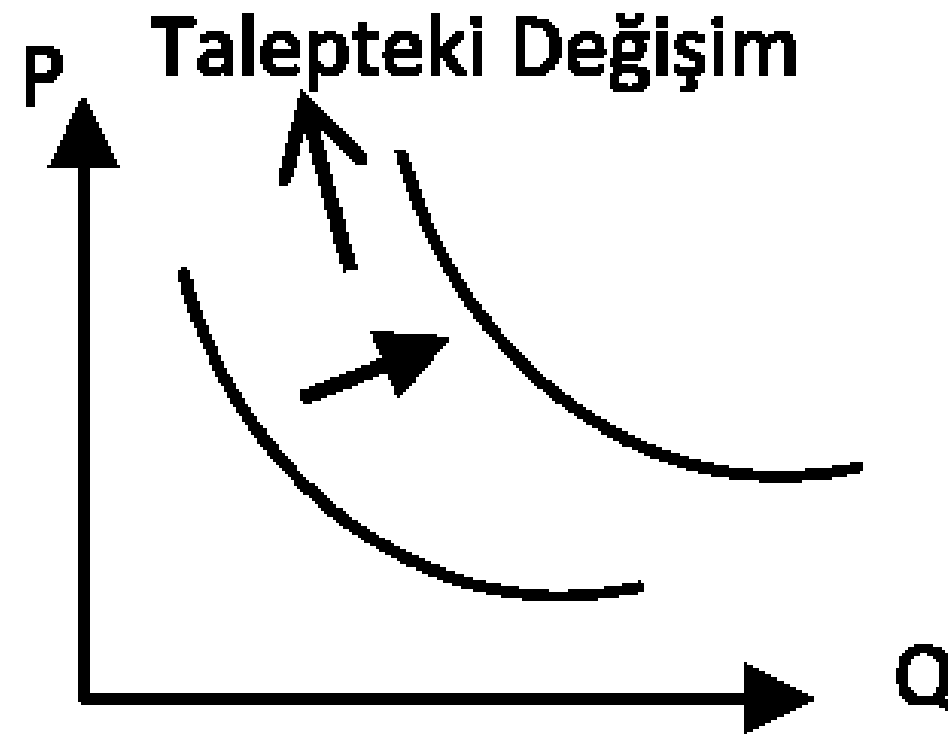

Talebi etkileyen fiyat dışındaki faktörler sabitken fiyat değiştiğinde satın alınan miktardaki değişmedir. Statik bir değişmedir.

Talep Değişimi;

Talep eğrisi, fiyat dışında diğer bütün faktörler sabit kaldığı varsayımı altında çizilmiştir. Sabit varsayılan diğer faktörlerden bir veya birkaçı sabit kalmayıp değişirse, o zaman talepte bir değişme meydana gelir ve talep eğrisi sağa veya sola doğru kayar. Talep eğrisi sağa doğru kaymışsa; talepte bir artma (genişleme), sola doğru kaymış ise; talepte bir azalış (daralma) vardır.

Talep eğrisinin tümüyle yer değiştirmesi dinamik bir değişmedir. Bu değişim öteki malların fiyatı, tüketici geliri, zevk ve tercihlerin değişmesi sonucu gerçekleşir.

Genel olarak Talep eğrisinin ne tarafa kayacağıнын tespiti:

- Belli bir fiyattan talep artarsa, talep eğrisi sağa doğru,
- Belli bir fiyattan talep azalırsa, talep eğrisi sola doğru kayar.

Bu kaymalara sebepler:

Ortalama hane halkının gelir artışı;

Normal mal: Talep artar talep eğrisi sağa kayar.

Düşük (inferior) mallar: talep eğrisi sola kayar.

İkame (substitute) malların fiyat artışı;

Talep artar talep eğrisi sağa kayar.

Tamamlayıcı (complementary) malların fiyat artışı;

Talep düşer talep eğrisi sola kayar.

Zevkler mal lehine gelişirse;

Talep artar talep eğrisi sağa kayar.

Nüfus artarsa;

Talep artar talep eğrisi sağa kayar.

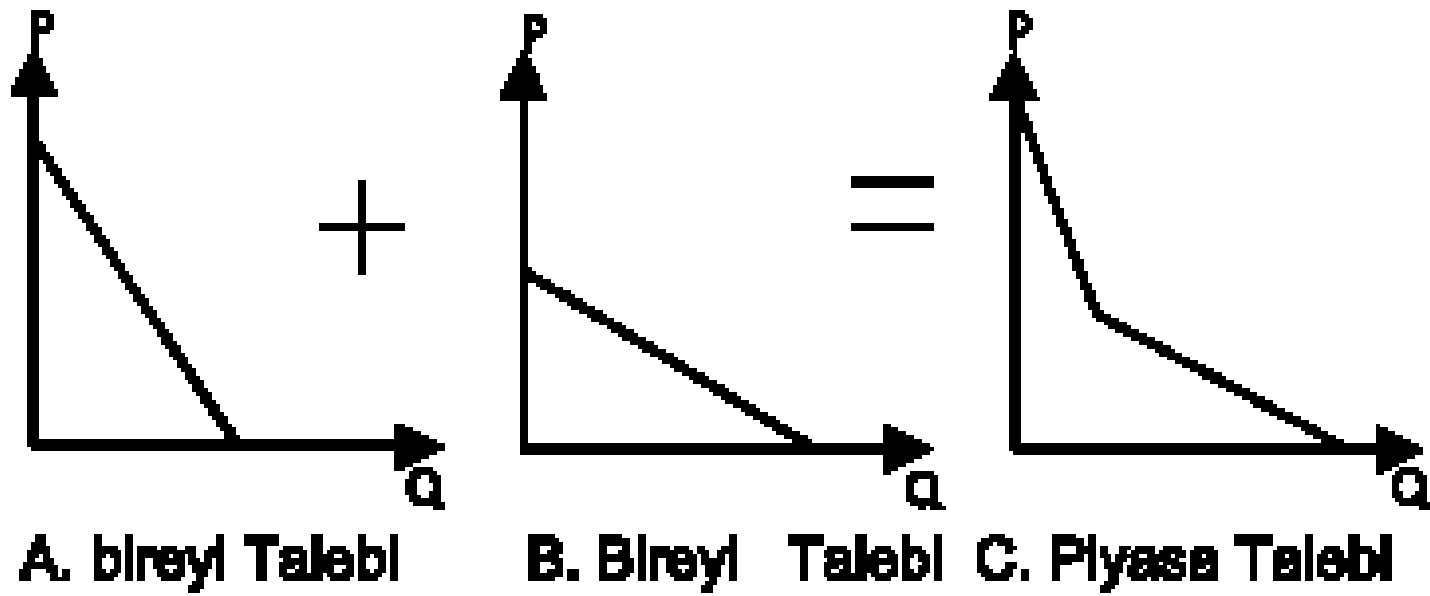
Gelecek Beklentilerinin fiyat artışı olacak şekilde olması;

Talep artar talep eğrisi sağa kayar.

1.4. BİREYSEL TALEP VE PİYASA TALEBİ

Bir tek tüketici ya da ailenin belirli bir mala olan talebine bireysel(ferdi) talep denir. Bir piyasadaki tüm bireylerin belirli bir mala olan taleplerinin toplamına piyasa talebi denir. Piyasa talebi tüketicilerin bireysel taleplerinin yatay toplamından oluşur.

F	A	B	Piyasa Talebi
500	0	0	0
400	2	0	2
300	4	0	4
250	6	2,5	8,5
200	8	5	13
100	9	10	19
0	10	15	25

Ferdi ve Piyasa Talep Fonksiyonu

Ferdi talep fonksiyonu, tek bir bireyin herhangi bir maldan satın almak istediği miktarların nelere bağlı olduğunu ifade ederken piyasa talep fonksiyonu tüm bireylerin taleplerinin hangi şartlara bağlı olduğunu göstermektedir. Buna göre;

$M_{xt}=f(F_x, F_R, F_T, G, T)$ ferdi talep fonksiyonu

$M_{xt}=f(F_x, F_R, F_T, G, T, N, G_d, K)$

piyasa talep fonksiyonu

N: nüfus

G_d : gelir dağılımı

K: kendi kullanım olanakları

1.5. TALEBİN FİYAT ESNEKLİĞİ

Esneklik, herhangi iki değişkenden birinde meydana gelen değişimin diğeri üzerindeki etki derecesi olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda talebin fiyat esnekliği (talep esnekliği) şu şekilde tanımlanabilir. Fiyat değişmesi karşılığında talepteki değişimin şiddetine talebin fiyat esnekliği (talep esnekliği) denir. Esneklik katsayısı, fiyattaki küçük bir değişme karşısında talep edilen miktardaki yüzde değişimin, fiyattaki yüzde değişmeye oranına eşittir. Bu katsayı sıfır ile sonsuz ($0 \leq ef \leq \infty$) arasında bir değer olabilir.

$ef=1$ ise Birim esnek (talep edilen miktardaki % değişimin, fiyattaki %değişime eşit olması hali).

$ef>1$ ise talep esnektir yada talep esnekliği yumuşaktır (talep edilen miktardaki % değişme, fiyattaki % değişmeden daha büyüktür).

$ef<1$ ise talep esnek değildir yada talep esnekliği serttir (talep edilen miktardaki % değişim, fiyattaki % değişimden daha küçüktür).

Esneklik talep kanunu gereği daima negatif(-) işaret alır. Ama bu göz önüne alınmaz.

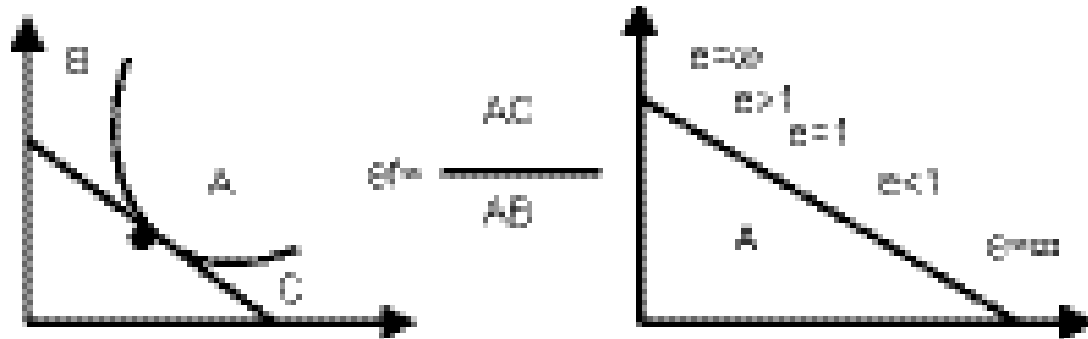
A. Yay (Ark) Esnekliği

Fiyattaki değişme oldukça büyükse hareket edilen 2 nokta arasında birden fazla esneklik katsayısı olacaktır. Bunun için yayın 2 ucundan geçen doğrunun orta noktasının esnekliğini veren sayı hesaplanır.

$$\epsilon_p = \frac{\frac{\Delta Q}{Q_1 + Q_2}}{\frac{\Delta P}{P_1 + P_2}}$$

B. Nokta Talep Esnekliği

Talep eğrisi üzerindeki bir noktanın esnekliğidir.

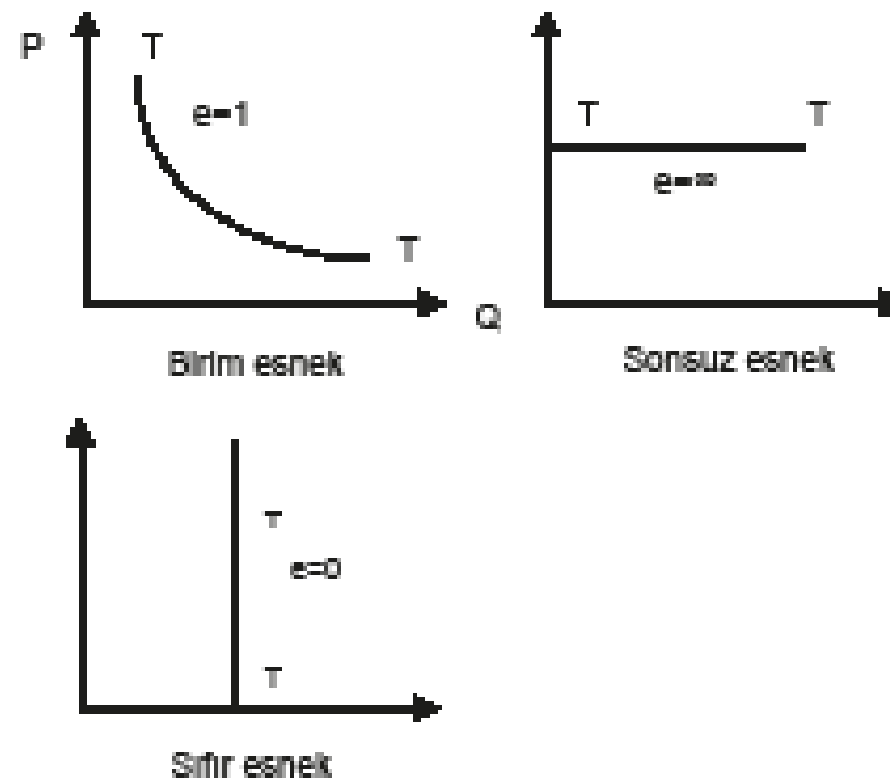

C. Eğim ve Esneklik

Talep eğrisi doğrusal olsa bile üzerindeki her noktada esneklik farklıdır. Fakat talep eğrisi doğru şeklindeyse eğim her noktada aynıdır.

D. Üzerindeki Her Noktada Esnekliğin Aynı Olduğu Özel Talep Eğrileri

Talep kanunu gereği esneklik katsayısı negatiftir. Esnekliği her noktada aynı olan üç özel talep eğrisi vardır. Bunlardan birincisi, "birim esnek talep" dir. Birim esnek talep durumunda, eğrinin şekli ikizkenar hiperboldür. Eğer talep eğrisi, yatay eksene paralel bir doğru şeklindeyse, esneklik, her noktada birbirine eşit ve esneklik katsayısı, sonsuzdur (Sonsuz esnek talep). Eğer talep eğrisi, dikey eksene paralel bir doğru şeklinde ise, eğri üzerinde her noktada esneklik katsayısı sıfırdır (Sıfır esnek talep).

Doğrusal talep eğrisine bakarak eğimi küçük olan daha esnektir denir.

E. Talebin Fiyat Esnekliğini Etkileyen Faktörler

- Zorunlu malların talebi esnek değildir.
- İkamesi mümkün olmayan malların talebi esnek değildir.
- Mala ödenen para, aile bütçesinde önemli bir yere sahip değilse talebi esnek değildir.

Talep eğrisi zamanla daha esnek hale gelir. Çünkü tüketici davranışlarının eyleme yansıması zaman alır ayrıca piyasada haberleşme koşulları mükemmel değildir. Fiyatı düşen bir mala olan talep zamanla daha da artar.

F. Talebin Fiyat Esnekliği ve Toplam Hasıla

Talebin fiyat esnekliği, fiyatın düşürülmesi ya da yükseltilmesi halinde satıcıların toplam satış gelirlerinin ne olacağı konusunda bilgi verir. Buna göre;

2. ARZ VE ARZI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bir malın arzı, firmaların belli bir fiyattan ve belli bir zaman dönemi içinde piyasaya sunmak istedikleri ve sunabilecekleri mal miktarıdır. Çizelge anlamında arz, öteki faktörler değişmemek kaydıyla çeşitli fiyatlardan satıcıların satmaya razı oldukları miktarlardır.

Arz edilen miktarı etkileyen faktörler şunlardır:

- Malın fiyatı,
- ekonomideki diğer malların fiyatı,
- üretim faktörleri fiyatları,
- teknoloji düzeyi,
- Firma sayısı,
- Geleceğe dönük fiyat beklentileri

Arz Fonksiyonu

$$M_{AX} = f(F_X, F_{\ddot{O}}, F_{\ddot{U}}, T, N, F_B)$$

M_{AX} = Arz miktarı

F_X = Malın fiyatı

$F_{\ddot{O}}$ = Diğer malların fiyatı

$F_{\ddot{U}}$ = Üretim faktörleri fiyatı

T = Teknoloji düzeyi

N = Firma sayısı

F_B = Geleceğe dönük fiyat beklentisi

A. Arz Çizelgesi ve Arz Eğrisi:

$M_{AX} = f(F_X)$ (ceteris paribus) koşulu altında, Arz fonksiyonu $M = F - 2$ olsun. F' ye çeşitli değerler vererek M' ler bulunur. Bunlar eksene yerleştirilirse arz eğrisi bulunur.

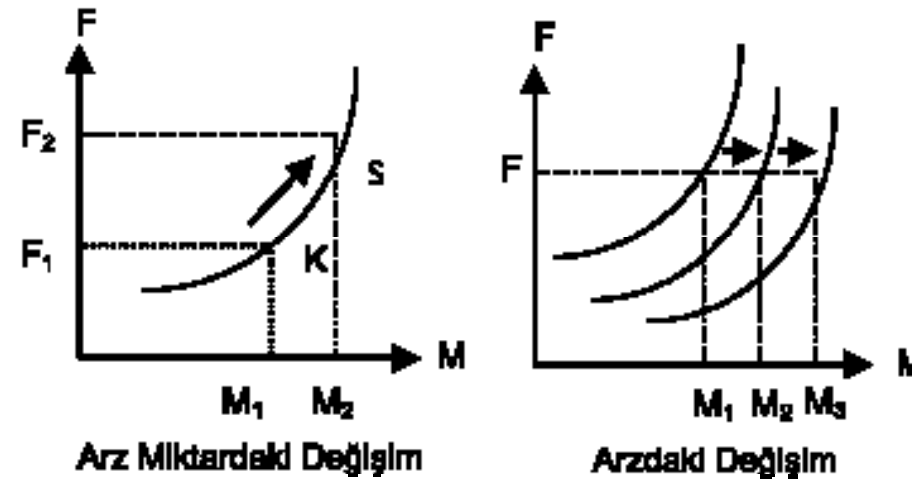
Arz eğrisinin pozitif eğimli olmasının temel nedeni, Azalan verimler kanunu dur. Çünkü Azalan verimler kanunu gereği üretimin devam ettirilebilmesi için fiyatın artması gerekmektedir. Aksi takdirde düşen verim üretimi rasyonel olmaktan çıkaracaktır.

B. Firma Arzı ve Endüstri (Piyasa) Arzı:

Bir malın bir satıcısının (veya satıcılarının) bir piyasada belli bir zaman süresi içinde ve başka değişkenler sabit varsayımı altında her fiyat seviyesinde satmaya hazır olduğu (veya oldukları) mal miktarını gösteren bir eğriye, "firma arz eğrisi" denir. Endüstriyi meydana getiren bütün firmaların arz eğrilerinin yatay toplamına "endüstri arz eğrisi (piyasa arz eğrisi)" adı verilir. Gerçekte arz eğrisi doğrusal değildir.

2.1. ARZ EĞRİSİ ÜZERİNDE HAREKET VE ARZ DEĞİŞMESİ:

Arz eğrisi üzerinde hareket ve arz değişmesi farklı şeylerdir. Arz eğrisi üzerinde harekette belirli bir fiyat miktar ilişkisinden başka bir fiyat miktar ilişkisine geçildiğini gösterir. Arz değişmesinde ise o malın fiyatı dışındaki faktörlerden birinin değişmesi sonucu Arz eğrisi tümüyle sağa veya sola kayar.

Genel olarak Arz eğrisinin ne tarafa kayacağıнын tespiti:

- Belli bir fiyattan arz artarsa, arz eğrisi sağa doğru,
- Belli bir fiyattan arz azalırsa, arz eğrisi sola doğru kayar.

Bu kaymalara sebepler;

- Ekonomide diğer malların fiyatının artması;
- Arz azalır, arz eğrisi sola kayar.
- Üretim faktörleri fiyatının artması;
- Arz azalır, arz eğrisi sola kayar.
- Teknoloji düzeyinde ilerleme olursa;
- Arz artar, arz eğrisi sağa kayar.
- Firma sayısı artarsa;
- Arz artar, arz eğrisi sağa kayar.
- Geleceğe dönük fiyat beklentisi artarsa;
- Arz artar, arz eğrisi sağa kayar.

2.2. ARZ ESNEKLİĞİ:

Arz esnekliği, fiyat değişimleri karşısında arz miktarının duyarlılığının bir ölçüsüdür. Arz esnekliği talep esnekliğinde olduğu gibi, fiyatta meydana gelen bir birimlik değişme karşısında arz miktarında meydana gelecek değişmeyi gösterir.

Arz eğrisi üzerindeki herhangi bir noktanın esnekliği tıpkı talepte olduğu gibi "nokta esneklik" denir.

A. Üzerindeki Her Noktada Esnekliğin Aynı Olduğu Arz Eğrileri

Arz kanunu gereği esneklik katsayısı pozitiftir. Esnekliği her noktada aynı olan üç özel arz eğrisi vardır. Bunlardan birincisi, "birim esnek arz" dır. Birim esnek arz durumunda, doğrusal bir arz eğrisi orijinden geçiyor ve üzerindeki her noktada esneklik 1'e eşittir. Eğer arz eğrisi, yatay eksene paralel bir doğru şeklindeyse, esneklik, her noktada birbirine eşit ve esneklik katsayısı, sonsuzdur (Sonsuz esnek arz). Eğer arz eğrisi, dikey eksene paralel bir doğru şeklinde ise, eğri üzerinde her noktada esneklik katsayısı sıfırdır (Sıfır esnek arz).

B- Arz Esnekliğini Etkileyen Faktörler:

Arz esnekliğini etkileyen faktörler kısaca şunlardır;

- Üretim miktarının değiştirilmesi durumu; arz koşullarına göre üretim miktarı artırılabiliriyorsa, o malın arzı esnektir.
- Stoklanma olanakları ve maliyeti; stoklanma imkanı yüksek, stoklanma maliyeti düşükse, o malın arzı esnektir.
- Zaman; çok kısa dönemde arz esnekliği sıfır, kısa dönemde biraz esnek, uzun dönemde arz esnektir.

3. PİYASA DENGESİ:

Piyasa, alıcı ve satıcıları karşı karşıya getiren, alış-verişin gerçekleştirilmesini sağlayan her türlü imkandır. Alıcı ve satıcıların belli koşullar altında hiçbir engel olmadan mübadele yaptıkları piyasa türüne, "Tam Rekabet Piyasası" denir.

Tam Rekabet Piyasası'nın dört koşulu vardır:

- Alıcı ve satıcılar piyasa fiyatına etki edemeyecek kadar çok sayıdadır (atomisite),
- Alış-verişe konu olan mallar birbirinin aynıdır (homojenlik),
- Haberleşme tamdır (açıklık), alıcı,
- Satıcı ve üretim faktörleri tam hareket serbestisine sahiptir (mobilité).

3.1. DENGİ FİYATI (PİYASA FİYATI)

Arz edilen miktarla, talep edilen miktarı birbirine eşit kılan fiyat piyasa(denge) fiyatıdır. Arz ve talep eğrisinin kesiştiği yerde oluşur. Bu denge kararlı dengedir. Herhangi bir sapmada arz ya da talep fazlası nedeniyle fiyat eski haline döner.

A. Kısmi Denge Analizi

Kısmi denge analizinde bazı ekonomik olayların değişmediği varsayılarak analiz dışı bırakılır. Denge fiyatının oluşmasında da talebin ve arzın sadece fiyata bağlı olduğunu varsaydık ve arz ve talep eğrilerinin kesiştiği yerde denge fiyatı oluştu.

B. Tüketici Rantı (Artığı)

Tüketicilerin yüksek fiyattan satın almaya razı olacakları malı, daha düşük olan piyasa fiyatından alırken sağladıkları kazanca tüketici rantı denir.

C. Üretici Rantı (Artığı)

Üreticilerin düşük fiyattan satmaya razı olacakları malı, daha yüksek bir fiyattan satmaları sonucu elde ettikleri kazanca, üretici rantı denir.

D. Arz ve Talep Değişmelerinin Piyasa Fiyatına Etkisi

Bir malın arzı sabitken talebi arttığında piyasa fiyatı yükselir, talebi azaldığında piyasa fiyatı düşer. Talep sabitken arz arttığında piyasa fiyatı düşer arz azalırsa fiyat yükselir. Arz ve talep aynı anda değişirse fiyat değişebilir ya da aynı kalabilir.

E. Piyasa Fiyatının Oluşmaması Hali

Bazı durumlarda arz ve talep eğrisi kesişmeyebilir. Bunlar serbest mallar ve üretimi mümkün olmayan aşırı lüks mallardır. Örneğin hava gibi serbest mal ve komple altın kaplama otomobil gibi.

3.2. PİYASA DENGESİ VE ZAMAN

A. Çok Kısa Dönem ve Muhafaza Fiyatı

Çok kısa piyasa döneminde üretim yoktur, mal pazara gelmiştir. Piyasa fiyatı talebe bağlıdır. Satıcı bu fiyatı düşük bulursa kendi bir fiyat belirler buna "muhafaza fiyatı" denir. Bu fiyattan satabileceğini satar, kalanını imha eder.

B. Kısa Dönem

Bu dönemde üretim sınırlı olarak artabilir. Piyasa fiyatının oluşmasında arz ve talep etkilidir.

C. Uzun Dönem

Üretim istenildiği gibi artar. Arz esnekliği çok fazladır. Yeni fiyatın oluşmasında arzın rolü **daha fazladır**.

3.3. ARZI VE TALEBİ ETKİLEYEN O MALIN FİYATI DIŞINDAKİ FAKTÖRLER

1. Talep Kaydırıcı Faktörler

a. Tüketici Geliri: Tüketici geliri artarsa talep artar ve talep eğrisi aşağı doğru kayar.

Talebin Gelir Esnekliği Engel Eğrisi: Bu esneklik, gelirden meydana gelen değişimlere talebin ne kadar duyarlı olduğunu gösterir.

$$M_{tx} = f(G)$$

Tüketilen X miktarı ile gelir arasındaki ilişkiyi gösteren eğriye “Engel Eğrisi” denir.

Engel eğrisi: Bireysel talep eğrisinin gelir düzleminde çizilmiş haline benzetilebilir.

- Normal mallar için çizilen Engel eğrisi pozitif eğimlidir.
- Düşük mallar için olan Engel eğrisi ise negatif eğimlidir.

Bu, gelir yükseldiğinde (düştüğünde) X malına olan talep edilen miktarın düşmesini (artmasını) yansıtır).

Engel eğrisi (yukarıdaki şekilde a kısmı) olan malın gelir esnekliği 1’dir ($e=1$). Bu tür mallar için, gelirden belli bir oranda meydana gelen değişiklik, talep edilen miktarda aynı oranda değişiklik yaratır. Örneğin, gelir **iki katına** çıkarsa, bu malın talep edilen miktarı da **iki katına** çıkar.

- Lüks Mallar: Talep edilen miktardaki değişim oranı, gelirden meydana gelen değişim oranından **daha fazla** oluyorsa bu mallara Lüks mallar denir. Lüks mallar için, gelir esnekliği 1' den büyük ve pozitiftir. Örneğin; Mücevher ve yabancı ülkelere seyahat, bu mallara **en çok** verilen örneklerdir.
 - Zorunlu Mal: Talep edilen miktardaki değişim oranı, gelirden meydana gelen değişim oranından **daha az** oluyorsa bu mallara Zorunlu Mal denir. Zorunlu mallar için gelir esnekliği 1'den küçük ve pozitiftir. Örneğin; Gıda, bu mallara **en çok** verilen örnektir.
- Tüketicilerin gelirleri arttıkça toplam harcamalar içinde gıdaya yapılan harcamaların payı azalır. Bu durum Engel Yasası olarak bilinmektedir ve bazen bir ekonomide refah yasası olarak da düşünülür.
- Düşük Mallar: Gelirden meydana gelen artışa karşılık, a mala olan talep edilen miktar düşüyorsa, bu tür mallara Düşük Mal denir. Düşük mallar için gelir esnekliği 0'dan küçüktür.

Bunu grafikte gösterirsek engel eğrisini elde ederiz (Gelir-Tüketim eğrisi)

- Gelir arttıkça toplam harcama içinde besin mallarının payı azalır($e < 1$)
- Giyim ve lojman harcamaları gelirle aynı oranda artar($e = 1$)
- Gelir arttıkça kültür, eğlence, sağlık, ulaşım harcamaları artar($e > 1$)

b) İkame ve Tamamlayıcı Mallar

İkame olan malın fiyatı artarsa, **asıl** malın talebi artar. Tamamlayıcı malın fiyatı artarsa, **asıl** malın talebi düşer.

c) Zevk ve Alışkanlıklar

Bir mala olan ilgi artarsa talep artar(malın moda olması)

2. Arz Kaydırıcı Faktörler

a) Üretim Faktörlerinin Fiyatı

Üretim faktörleri fiyatı artarsa maliyetler artar, arz azalır.

b) Öteki Mal ve Hizmetlerin Fiyatı

Fiyatı artan malı üretmek cazip hale gelir fiyatı sabit olan malın arzı azalır.

c) Üretim Teknolojisi

Teknolojik artış verimliliği artırıp maliyetleri düşürür bu da arzı artırır.

4. ARZ, TALEP VE ESNEKLİK ANALİZLERİ İLE İLGİLİ ÖRNEKLER

1. Bolluk Paradoksu (King Kanunu)

Tarımda ürünün bol olduğu yıllarda tarımcıların geliri, normal ürün alınan yıldan düşük olur. Tarımsal ürünlerin talebi esnek değildir. Ürün bol olursa fiyatlar düşer fakat tüketiciler fazla tüketemezler. Ürün az olursa fiyat yükselir talep kısılamaz üretim artırılamaz.

1. yılda denge fiyatı F_0 dır. 2. yılda hava koşulları iyi gidip arz artarsa arz eğrisi sağa kayar. Fiyat F_1 e düşer, talep M_1 e yükselir. **2. yılda** gelir **1. yıla** göre daha düşük olur.

2. Örümcek Ağı Teoremi

Tarımsal ürünlerde talep değişikliğine arzın uyabilmesi için bir üretim döneminin geçmesi gerekir. Tarımcı her yıl ne kadar üretim yapacağına geçen yılın fiyatlarına bakarak karar verir. Bu da dalgalanmalara neden olur. Bunu açıklayan şekiller örümcek ağına benzer. (Cobweb).

a) Sürekli Dalgalanma

1. yıl üretim M_0 kadardır. Fiyat F_0 olmuştur. **2.yıl** üretim M_0 kadardır fakat talep fazla olduğundan fiyat F_1 olur. **3. yıl** F_1 fiyatına bakarak M_1 kadar üretim yapılır fakat talep M_0 düzeyindedir. Fiyat tekrar F_0 a düşer.

Arz ve talep eğrilerinin eğimleri eşitse bu böyle devam eder.

b) Dengeye Yönelik Dalgalanma

Tarımsal ürünün talep eğrisi arz eğrisine oranla daha yatıksa yani eğimi **daha az**sa cari fiyat denge fiyatından ayrılırsa malın fiyatı giderek dengeye yönelir.

c) Dengeden Uzaklaşan Dalgalanma

Tarımsal ürünün talep eğrisinin eğimi arz eğrisinden daha büyükse herhangi bir talep artışında fiyat giderek denge fiyatından uzaklaşır.

3. Tarımsal Ürün Fiyatlarına Devlet Müdahalesi

A. Üreticiyi Koruma Amaçlı

- Taban Fiyatı Politikası: üreticiyi korumak için piyasa fiyatının belirli bir düzeyin altına düşmemesini garanti eder. Bunu için devlet alıcı olarak piyasaya girer. Üretici ilan edilen fiyata göre üretim yapar. Arz fazlasını alıp fiyatı yükseltir.

Arz ile talebin kesiştiği A noktası denge noktası olmaktadır. Hükümet piyasaya müdahale edip denge fiyat üzerinde bir taban fiyatı belirlediğinde BC kadar bir arz fazlası oluşur.

- Mali Yardım(Prim): hem üreticiyi hem tüketiciyi korur. Devlet yine belli bir fiyat garanti eder fakat piyasayı serbest bırakır. Aradaki farkı ürün başına üreticiye öder.

B. Tüketiciyi Koruma Amaçlı

Tavan Fiyatı Politikası; Arzın kıt olduğu durumlarda devlet fiyatlara müdahale eder ve piyasa fiyatının altında, maliyetin biraz üstünde bir fiyat belirler. Buna "Tavan Fiyat" denir. Tavan fiyatı bir malın fiyatına devlet tarafından konulan üst sınırdır. Tavan fiyat olarak belirlenen fiyat, genellikle piyasa denge fiyatının altında bir fiyattır ve bu durum, "karaborsaya" neden olur.

4. Kira Kontrolleri

Konut kiralalarının aşırı yükselmesi halinde devlet tavan fiyat belirleyebilir fakat bu da büyük çoğunluğun evsiz kalmasına neden olur.

5. Esneklik ve Verginin Yansıması

- Talep esnek değil, arz esnekse, mala vergi konduğunda satıcı vergiyi fiyata yansıtır. Verginin tümünü alıcı öder.
- Talep tam esnekse, herhangi bir fiyat artışında talep sıfıra düşeceğinden satıcı vergiyi fiyata yansıtmaz kendi öder.
- Arz ve Talep eğrileri bir miktar esnekse verginin bir kısmını alıcı bir kısmını satıcı öder.